

MALMÖ HÖGSKOLA

Lärande och samhälle

Barn unga samhälle

Examensarbete

15 högskolepoäng, grundnivå

Fri lek- ett uttryck ”inom branschen”?

Fyra pedagoger om fri lek i förskolan

Free play – a preschool expression?

Four pedagogues about free play as a phenomenon in preschool

Elin Wickman

Jennie Gyllin Milstam

Lärarexamen 210hp

Barn och ungdomsvetenskap, lärarutbildning 210hp

Slutseminarium : 2011-11- 10

Examinator: Anne Harju

Handledare: Jutta Balldin

Förord

Samarbetet under studiens gång har fungerat bra. Vi har skrivit tillsammans under hela processen eftersom det har gett oss möjligheter till att inspirera varandra samt att utbyta idéer. Vi har många liknande tankar och åsikter och därför har det varit lätt att samarbeta.

Vi vill tacka de fyra pedagogerna som ställde upp och blev intervjuade och därmed gav oss inspirerande material.

Malmö 2011-10-18

Abstract

Elin Wickman och Jennie Gyllin Milstam (2011), *Fri lek – ett uttryck ”inom branschen”? Fyra pedagoger om fri lek i förskolan. Lärarutbildningen, Malmö Högskola*

Syftet med studien är att analysera samt försöka förstå och reda ut fyra pedagogers syn på den fria leken i förskolan. Frågeställningarna som studien utgår ifrån är: *Vilken syn har fyra pedagoger på den fria leken i förskolan? Finns det möjligheter respektive hinder med den fria leken? Finns det likheter och skillnader på pedagogers syn på fri lek?*

Metoden innefattar individuella ostrukturerade intervjuer. Analysens fokus ligger på likheter och skillnader, samt hur fri lek förstås som möjliggörande respektive utmanande, till exempel i form av hinder. Resultatet som har framkommit är att pedagogerna har en förhållandevis lik syn på den fria leken. Den fria leken ska utgå från barnens egna intressen och behov och de ses som initiativtagare. Det har även framkommit att fri lek ses som ett svårtolkat begrepp.

En central poäng som har framkommit i studien är att fri lek och lek egentligen inte är olika saker. Det som gör skillnad är yttre omständigheter som till exempel tid, rum och planering samt pedagogers syn på vad lek ska vara, och om de ska medverka och i så fall hur.

Nyckelord:

Fri lek, lek, lärande, pedagogik, utveckling.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	8
2. Syfte och frågeställning.....	10
3. Tidigare forskning	11
3.1 Vad är lek?.....	11
3.2 Lekens tre grunder	12
3.3 Fri lek.....	13
3.4 Lek, lärande och utveckling.....	14
3.4.1 Tankeutveckling.....	14
3.4.2 Känsloutveckling	15
3.4.3 Språkutveckling	15
3.4.4 Social samvaro	16
3.4.5 ”Lek leder till utveckling inom alla områden”	17
3.5 Pedagogens roll i barns lek	17
3.6 Lekmiljö.....	18
3.7 Sammanfattning av tidigare forskning	19
4. Metod	20
4.1 Metodval och metoddiskussion	20
4.2 Urval	21
4.3 Etiska överväganden.....	21
4.4 Genomförande	21
5. Analys och resultat	23
5.1 Vad är lek?.....	23
5.2 Fri lek – ett uttryck ”inom branschen”?.....	24
5.2.1 Fri lek – ett svårtolkat begrepp	24
5.2.2 ”Men fri lek är ju så mycket mer...”	25
5.2.3 Fri lek – reflekteras innebörden av ordet?	25
5.3 Hur ska pedagoger vara involverade i den fria leken?	26
5.3.1 ”Vi är viktiga öron och ögon”.....	26
5.3.2 Pedagogen som handledare.....	28
5.4 Vad kan hindra barns fria lek?.....	29

5.5 Möjligheter med den fria leken	30
5.6 Barn lär och utvecklas på alla plan genom fri lek	31
6. Slutsats	33
7. Slutdiskussion.....	35
7.1 Metoddiskussion.....	36
8. Referenser.....	38
9. Bilaga	39
9.1 Intervjufrågor till pedagogerna	39

1. Inledning

Vad betyder egentligen uttrycket fri lek?

Vårt examensarbete handlar om fyra pedagogers syn på den fria leken i förskolan. ”Fri lek” är ett begrepp som ofta används inom förskolan och av personal i förskolan. Enligt våra erfarenheter ger uttrycket ”fri lek” en negativ association. När vi har nämnt ordet fri lek för personer som inte går lärarutbildningen eller arbetar inom förskoleverksamheten, har vi förstått på deras reaktioner att begreppet associeras till något negativt. Vi har funderat på om det kan bero på att de kopplar den fria leken till barn som springer runt och gör ”ingenting” och pedagoger som är oengagerade. Kanske beror det även på att de inte förstår vad vi menar när vi säger fri lek. Vad betyder fri lek för personer utanför förskolan? Och framför allt, vad betyder uttrycket för personer som arbetar i förskolan?

Genom intervjuer med personer som arbetar i förskolan vill vi ta reda på om de anser att den fria leken är betydelsefull samt försöka reda ut skillnader och likheter mellan fri lek och lek. I den tidigare forskning vi har tagit del av beskrivs främst lek i allmänhet. Begreppet fri lek förekommer i enstaka meningar men återgår sedan till att handla om lek. Detta har gjort oss förvirrade och konfundersamma. Varför diskuteras inte fri lek inom lekforskningen, då det verkar vara så självklart i förskolans verksamhet? I läroplanen för förskolan (Lpfö 98, reviderad 2010) som är grunden för all förskoleverksamhet, står det ingenting om fri lek och endast några få meningar om lek:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelse, känslor och erfarenheter (Skolverket, 2010:6).

Trots att det står så lite om lek i läroplanen förstår man av ovanstående citat att lek ses som en central del av förskolans verksamhet, och inte minst av barns vardagliga liv och lärande.

Under vår praktik har vi förstått att det finns skillnader i hur pedagoger ser på lek, och också hur de pratar om fri lek som fenomen. Finns fri lek i förskolan för att gynna barn och deras lärande, eller är fri lek resultatet av brist på tid, planering och engagemang? Detta har väckt våra tankar om hur pedagogerna ser på sin egen roll i lek och fri lek.

2. Syfte och frågeställning

Genom vår undersökning vill vi få fram och försöka förstå fyra pedagogers syn på den fria leken i förskolan. Vi vill även undersöka om det finns skillnader och likheter på deras sätt att se på fri lek, samt om de ser möjligheter respektive hinder med den fria leken. Skillnaden på fri lek och lek är svår att tydliggöra och vi vill därför försöka reda ut vad som egentligen menas med fri lek.

Vår huvudfråga är följande:

- Vilken syn har fyra pedagoger på den fria leken i förskolan?

Våra underfrågor är följande:

- Ser pedagogerna möjligheter respektive hinder med den fria leken?
- Finns det likheter och skillnader mellan olika pedagogers syn på fri lek?

3. Tidigare forskning

I kapitlet om tidigare forskning har vi valt att dela upp lek och fri lek. När vi letade forskning om fri lek upptäckte vi att det inte fanns så mycket skrivit om detta. Vi kunde däremot se likheter mellan lek och det lilla som vi hittade om fri lek. Eftersom vi har valt att dela upp de olika begreppen hoppas vi att man som läsare kommer få en förståelse för att kopplingen mellan lek och fri lek är nära sammanbunden. Trots att Knutsdotter Olofssons forskning är från nittioalet är denna relevant för vår undersökning, då hon tar upp mycket om lek och fri lek.

3.1 Vad är lek?

Lek är när barn får utlopp för sina inre känslor och tankar, det sker en fantasifull situation och barn gestaltar detta genom handlingar i leken. En realistisk situation får en ny och obekant betydelse (Lindqvist, 1996:70). Hela barnets värld kommer fram genom lek, vilket är betydelsefullt och meningsskapande. Detta bidrar även till att barnets erfarenheter bearbetas. Ofta skapas en specifik situation där improvisation är en stor del av leken (Asplund, Carlsson & Pramling, Samuelsson, 2003:43). Det barnet vet om verkligheten speglas ofta i leken och även barnets drömmar, funderingar och önskningar kommer fram (Norén Björn, 1990:15). Enligt (Søbstad, 2007:82) är det som kännetecknar leken framförallt att det är en självvald handling och det som driver den är lusten. Eftersom den formas av ögonblickets stund och oförutsägbarhet, blir leken ofta spännande och intressant. Den ska inte vara påtvingad, utan spontan och frivillig.

För att träna sina färdigheter, utveckla sin kompetens och lära känna sin omvärld, är leken ett krav för barnet. I en meningsfull helhet framträder då samspel, kommunikation, språk, känslor, kognition, rörelser och etik (Ärlemalm Hagsér, 2008:113). I lekens värld är allt möjligt och går att omvandla. Det är oftast svårt att skilja på lek och verklighet (Knutsdotter Olofsson, 1996:50). Att leken är utvecklingsfrämjande beror på att ordning och impulsivitet möts. Det finns plats för båda eftersom mycket, men dock inte allt, är tillåtet (Knutsdotter Olofsson, 1996:113).

Enligt Knutsdotter Olofsson (1992) är definitionen av lek motsägelsefull. Hon menar att lek inte går att beskriva i enkla termer, utan måste beskrivas med hjälp av motsatser som båda är sanna. Det kan vara att:

- Lek är både på riktigt och på låtsas. Den är på riktigt innanför lekramen men på låtsas sedd utifrån.
- Lek innebär både närhet och distans. Det man lekt har man upplevt och ändå inte upplevt.
- Man kan göra saker på riktigt under täckmantel av lek.
- Man kan göra saker på lek fast det ser ut som på riktigt.
- Lek varar i en evighet och tiden försvinner i ett nafs.
- I leken behandlas det kända som okänt och det okända som känt.
- Lek är både glädje och djupt allvar. (Knutsdotter, Olofsson, 1992:19).

Den yttre och inre världen möts i leken. Genom barns kreativitet omvandlas deras erfarenheter och upplevelser av omvärlden till något nytt. De upplevelser som barn får vara med om i vardagen sätter igång fantasin, och genom detta skapas nya upplevelser. Inom leken måste man kunna skilja på verklighet och lek, och förstå att allt inte är vad det ser ut att vara. Det är även viktigt att kunna ge samt läsa av sina kamraters leksignaler (Knutsdotter Olofsson, 1992:20). Att vara medveten om lekens betydelse i förskolan är viktigt. Små barn lär sig på bästa sätt, både om sig själv och sin omvärld, genom lek. De lär sig att hantera och få en uppfattning om vad som sker i sin omgivning (Niss & Söderström, 2006:56).

3.2 Lekens tre grunder

I leksituationer måste barn kunna förhålla sig till olika sociala lekregler, enligt Knutsdotter Olofsson (1992). Att leka kräver stor kompetens och för små barn är det en konst att lära sig. Man kan dela upp leken i tre olika grundregler; turtagning, samförstånd och ömsesidighet.

Det är i den tidiga leken med vuxna som barn lär sig dessa grundregler. Turtagning är en viktig grund för att leken ska fungera. Med detta menas att barn med tiden får lära sig att ge och ta, samt vems tur det är. Ett exempel på en sådan lek kan vara pjätt, och det är viktigt att man som pedagog tar till vara på den typen av lekar när tillfälle ges. I en barngrupp är det viktigt att lära barn turtagande och påpeka hur betydelsefull glädjen är i samspel med leken.

Samförstånd handlar om att förstå varandra, både barn emellan, samt mellan barn och pedagoger. Det är betydelsefullt att barnen förstår när det är lek, men även när det övergår till allvar. Det är pedagogens uppgift att visa detta både med sin röst och sitt kroppsspråk. För att leken ska bli gemensam krävs en enighet om vilken lek man leker. Missförstånd om vad det handlar om kan ibland leda till att barn förstör, eftersom de inte förstår vad det är för lek som pågår. Här kan det vara viktigt att en vuxen är involverad.

Ömsesidighet krävs för att leken ska fungera och genom ett gemensamt samspel växer den fram. Oavsett hur gammal eller stark man är, ska leken präglas av en jämställd nivå. Barn som har stor lekvana, rättar sig oftast efter de yngre. Det är pedagogens roll att vägleda förskolebarnen in i leken (Knutsdotter Olofsson, 1992:23-24).

3.3 Fri lek

Enligt Hangaard Rasmussen (1992:32) menar flera forskare att leken är en handling som styrs av frihet. I samband med lekar upplever barn frihet. Hangaard Rasmussen menar vidare på att det inte bara är teoretiker som kopplar samman lek med frihet, inom den pedagogiska förskoleverksamheten används begreppet fri lek dagligen. Det är en självklarhet att den fria leken ska vara en del av planeringen samt att den bör präglade den dagliga verksamheten i förskolan. Varför heter det egentligen *fri* lek och inte ”bara” lek? Var kommer ordet *fri* ifrån? Enligt Hangaard Rasmussen (1992) skiftar leken status under dagen på så vis att vuxna deltar från och till. Vid organiserad verksamhet är det pedagoger som styr men så fort barnen får ta egna initiativ och välja själva, övergår det till fri lek utan vuxnas inblandning. Därmed får leken en annan status och ordet *fri* en innebörd.

Pedagogiken inom den fria leken baseras på barnens egna initiativ och idéer. Enligt Knutsdotter Olofsson (2009:91) är barn aldrig uttråkade när de leker och de lär sig att vara mer företagsamma. De blir modiga och vågar ta för sig mer i olika leksituationer. Den fria leken bidrar till att barn blir mer aktiva och kan sysselsätta sig själva. Även självständighet och koncentration utvecklas och barn har ofta egna idéer på aktiviteter. Genom fri lek utvecklas barns föreställningsförmåga och fantasin knyts samman med verkligheten. När de leker tillsammans i den fria leken tränas även den sociala kompetensen. Barn med en god lekförmåga är bra att involvera, en god lekare är en bra kamrat. I den fria leken tränar barn, med hjälp av sin fantasi, sin medkänsla och inlevelseförmåga. De får sätta sig in i både sina

egna och andras känslor, samt de olika roller de intar. När barn leker kommunicerar de på olika nivåer och deras tankeanknytning är konstant aktiv. Detta innebär att barn lär sig att associera olika sinnesintryck och känslor till varandra. Plats för reflektion, eftertanke och gemensamma intressen ges genom den fria leken. Barn använder sin fantasi till att skapa sina egna rum och världar, för att där ge ord åt tanken (Knutsdotter Olofsson, 1996:198).

Vad är då egentligen skillnaden på lek och fri lek? Utifrån forskning liknar begreppen varandra och det är svårt att sätta ord på vad fri lek är. Den största skillnaden som framkommer i forskning är att i den fria leken tar barn egna initiativ till att påbörja en lek, här är det barnen som väljer utifrån sina egna intressen och behov. Enligt Hangaard Rasmussen (1992) ska vuxna inte vara inblandade i den fria leken. Är det så att så fort vuxna inte är inblandade i leken så övergår det till fri lek? Kan det vara så att fri lek och lek styrs av yttre omständigheter? Detta återkommer vi till i analyskapitlet.

3.4 Lek, lärande och utveckling

Vad lär sig barn genom lek? Frågan är kanske snarare vad barn *inte* lär sig genom lek (Knutsdotter Olofsson, 2009:79). Lek har stor betydelse för barns lärande och utveckling. Det berör både tankeutvecklingen, känsloutvecklingen, språkutvecklingen och den sociala samvaron hos barnet.

3.4.1 Tankeutveckling

Enligt Knutsdotter Olofsson (1992) är låtsasleken en mental sysselsättning som stimulerar tankegymnastiken. Om barnen leker i till exempel byggrummet och leken övergår till att utspela sig i djungeln, måste barnen bortse från byggrumsmiljön och med hjälp av sina tankeföreställningar mentalt föreställa sig att de är i djungeln. Att sänka blicken hjälper dem att bortse från verkligheten, de skapar sig sina egna inre bilder samt tränar upp sin föreställningsförmåga. Att kunna föreställa sig saker har stor betydelse för barns utveckling.

Både kreativitet och påhittighet utvecklas hos barnet genom lek (Knutsdotter Olofsson, 1992:143-144). För att utveckla sina fantasilekar krävs det att barn kan tänka sig och föreställa sig saker. I fantasileken stimuleras deras påhittighet och fantasi, utan detta kan inga nya idéer

och tankar väckas. Inga uppfinningar blir gjorda och inga problem blir lösta om inte påhittigheten finns där.

Det barn föreställer sig måste omvandlas så att det passar deras inre bild och lekvärlden förverkligas, till exempel att kuddarna i kuddrummet bli till ett hus. Genom undersökning och experimentering sker en omedveten inläring hos barnet, det är oftast något som är svårt att se eller prata om, kunskapen bara finns där. Att vara inne i en lekvärld ger barn möjlighet till att ge ord åt nya tankar, och på så vis upptäcks nya kunskaper. Att gå in i framtiden, dåtiden eller fantasivärldar är möjligt eftersom leken inte är på riktigt, de går in i nya miljöer och tänker sig in i nya situationer (Knuttdotter Olofsson, 2009:79-80).

3.4.2 Känslostveckling

Möjligheten till att uttrycka sina känslor och tankar genom ett symbolspråk ges i leken. När barn leker bearbetas deras tidigare upplevelser. Det är olika från barn till barn hur bearbetningen sker. Vissa visar sina tidigare upplevelser direkt i leken, medan bearbetningen kan ta längre tid hos andra (Knuttdotter Olofsson, 1992:143-144). När barn leker det dem tidigare hört eller erfarat, glöms det inte bort, utan kopplas genom associationer till saker, ord och rörelser. Om man som pedagog går in och påminner barnen om hur kul de hade under en tidigare lek, hjälper man till att tydliggöra deras minne ytterligare (Knuttdotter Olofsson, 2009:82-83). Leken utvecklar barns känslor och ger dem möjlighet till att prova på, uttrycka samt bemästra sina individuella känslor. Skräck, aggression och rädsla är några av barnets farliga och starka känslor som måste bearbetas och fås kontroll över (Knuttdotter Olofsson, 1992:145).

3.4.3 Språkutveckling

Barn utvecklar sitt språk hela tiden under leken, då de kontinuerligt måste sätta ord på sina fantasier. Detta är ett krav för att de ska kunna kommunicera och förstå varandra. Tidigare upplevelser bearbetas konkret och därmed får barnet tydliga begrepp som de kan koppla till verkligheten. Genom leken ges ett mer varierat och detaljerat språk, och de lär sig att det är viktigt att vara lyhörd för att undvika missförstånd och feltolkningar (Knuttdotter Olofsson, 1992:146-147). En av de lekar som stimulerar språket mest är rolleken. Detta beror på att barn tvingas att använda det talande språket. Fantasin omvandlar barnets verklighet, och för att

leken ska kunna fortlöpa måste de hela tiden kommunicera med varandra om vad som är vad, samt lyssna till vad som föreslås av kamraterna så att de förstår varandra. Det verbala språket i leken kopplas inte bara samman med verkligheten, utan även med barnets inre bilder och tankar.

Språket kan endast frigöra barn från verkligheten om de har en inre föreställningsförmåga, utan detta blir ord bara till ljud. Kommunikation kan utvecklas på olika nivåer genom lek. Barn lär sig att klara av språket, förstå otydliga signaler och därmed uppfatta att leken är på låtsas. Genom att uttrycka sig både verbalt och med sitt kroppsspråk, kommunicerar barnen om vad som hör till leken samt till verkligheten utanför (Knutsdotter Olofsson, 2009:83-84).

3.4.4 Social samvaro

Inget ger den sociala kompetens som sysselsättningen i leken gör. De idéer som barn får måste sammanbindas inom lekens ramar, och att kompromissa är en viktig förutsättning. Turtagande och ömsesidighet är nödvändigt för att kunna utveckla social kompetens (Knutsdotter Olofsson, 1992:148). Det har visat sig att barn som leker och utvecklar sin lekförmåga tillsammans, lättare kan känna sig in i sina lekkamraters situation. Detta leder till ökad medkänsla och empati samt att de lär sig visa respekt för varandra. Genom samspel i leken får barn känna glädje och trygghet, men även konflikter och problem uppstår, och då måste dessa redas ut så att leken kan fortlöpa. Ett problem kan till exempel vara att det är flera barn i en barngrupp som vill bestämma, det kan handla om vem som ska vara huvudpersonen eller vem som ska vara med. Själva leken kan varken ta fart eller fortgå förrän barnen har kommit överens om lekreglerna, samförstånd, ömsesidighet och turtagande.

Det som ofta stör är maktkamp mellan barn, och detta gör att de som vill leka blir avbrutna och det skapas en oro i gruppen. Att barn blir avbrutna visar på att lek inte alltid är så lätt (Knutsdotter Olofsson, 2009:85-86). Att leka tillsammans med andra gör att barn får lära att anpassa sig till situationen, det är viktigt att kunna skratta med sina kamrater, gråta utan att beskylla, bli arg utan att slåss, kunna känna empati och sympati samt kompromissa. Genom att leka blir mycket tydligt och begripligt, barns tidigare händelser sätts in i ett sammanhang och de får en insikt över det dem redan erfarit. Ett lekfullt barn är flexibel och ser inga hinder, de lär sig att hitta nya lösningar, tänka om, lösa konflikter samt ser endast möjligheter. Dessa aspekter gör att leken är en viktig del av förskoleverksamheten (Knutsdotter Olofsson, 1996:228-229).

3.4.5 ”Lek leder till utveckling inom alla områden”

Tidigare forskning har visat på att lek utvecklar barns tankar, känslor, språk och social kompetens. Utöver detta menar Knutsdotter Olofsson (1992:148-149) att det barn lär sig mest av lek är att de lär sig att leka, att inre bilder blir till verklighet samt att deras fantasi stimuleras. Leken medför en tydlig närvaro och en intensiv verklighetskänsla. Även att lära sig att förstå och tolka saker på olika sätt, är två lärdomar som utvecklas. Enligt Knutsdotter Olofsson (1992:151) sa Tage Danielsson en gång såhär:

”Lek leder till gott kamratskap. Lek leder till utveckling på alla områden, som vi inte ens kan tänka ut. Lek leder till glädje och mental hälsa”.

3.5 Pedagogens roll i barns lek

För att barn ska kunna leka räcker det inte med utrymme och leksaker, det bör även finnas pedagoger i närheten. Att se varje barn samt att utgå från deras individuella intressen är av stor vikt. Det är även betydelsefullt att notera barns leksignaler och försöka tolka deras inbjudan till lek (Granberg, 2004:109). Pedagoger som är med i leken och bjuder på sig själv genom att skoja och busa är uppskattat av barn i förskolan. De mest glädjefyllda lekarna är de sociala och fysiska, som skapar glädje hos barn (Søbstad, 2007:115).

Genom att sitta tillsammans med barnen blir leken mer enig, lugn och trygghet skapas. Pedagogerna bör visa ett intresse för barnen i deras lek och även kontakten mellan dem är betydelsefull (Björkman, 1998:11-12). För att känna trygghet är samspelet mellan pedagoger och barn en viktig utgångspunkt. Genom att vara engagerad och visa intresse i varje enskild individ, skapas en god relation. Som pedagog har man en viktig roll genom att försöka fånga barns uppmärksamhet när de själv inte tar kontakt. Genom att till exempel sitta på golvet och vara närvarande, känner barn närhet och samspelet tilltar (Niss & Söderström, 2006:45). I förskoleverksamheten är det pedagogernas arbetsuppgift att med hjälp av leken vidareutveckla barns lekförmåga. På samma sätt som det är viktigt att kommunicera verbalt med ett barn för att utveckla språket, är det viktigt att leka med dem för att utveckla leken (Niss & Söderström, 2006:55).

Pedagogen är en betydelsefull lekkamrat för barn i förskolan. De har även en central roll att bjuda in till lek. Som pedagog leder man barnen in i lekens värld och blir en typ av handledare. Den viktigaste egenskapen som ska förmedlas är trygghet. För att barn ska kunna

känna trygghet, är en av grundförutsättningarna att pedagoger känner sig trygga i sig själv. Först då bildas en positiv atmosfär kring leken (Niss & Söderström, 2006:57-58).

Det är inte ovanligt med störningsmoment inom leken. Det vanligaste är att vuxna pratar med varandra och på så sätt drar till sig barns uppmärksamhet, vilket kan leda till avbrott. En annan typ av distraktion är när barn stör varandra. Då är det pedagogens uppgift att försöka styra upp situationen på bästa sätt, beroende på vilka barn som deltar och vilken lek de leker (Niss & Söderström, 2006:58).

Forskning visar att pedagoger ska vara involverade i leken och att de ska bjuda in barn till lek. Är pedagogens roll lika viktig i den fria leken? Pedagogens roll diskuteras ytterligare i analyskapitlet.

3.6 Lekmiljö

Miljön på förskolan är viktig för att kunna ge barn inspiration till upptäckter, utforskande och olika handlingar. Miljön kan vara både fysisk och psykisk, med detta menas både klimat, material och utrymmen. Miljön ska utformas efter barns intressen, erfarenheter och kunskaper. Även barns inflytande och delaktighet i utformandet av förskolemiljön är viktigt, eftersom det har stor betydelse för deras lärande. Genom att skapa rum som lockar till lek underlättas, utmanas och stimuleras barns lärande. Det är viktigt att utforma miljön pedagogiskt för att främja barns utveckling så att de får möjlighet till att leka, vara kreativa samt skapa ett lustfyllt lärande (Pramling, Samuelsson & Sheridan, 2006:89).

Att skapa en fysisk atmosfär med varierande och lämpligt material i de olika rummen är viktigt för att barn ska kunna utveckla och använda sina olika uttrycksformer som till exempel sång, dans och rörelse. Lekmaterial av olika slag bör finnas till hands så att barn själva kan skapa sin lekmiljö när lusten finns där. Att ge barn tid till att skapa och leka, utan att man som pedagog går in och stör, är viktigt så att de i lugn och ro kan få slutföra det dem ägnar sig åt. Som pedagog är det viktigt att noga tänka igenom hur material på förskolan ska användas samt hur det ska vara tillgängligt för barnen. Då skapas det förutsättningar som gör att de har möjlighet till att uttrycka sina olika uttrycksformer (Pramling, Samuelsson & Sheridan, 2006:90-92).

För att barn ska kunna leka både lugna och vilda lekar, samt att det finns utrymmen för lugn och ro, måste miljön vara planerad och genomtänkt. Undersökande material ska finnas till hands för att den motoriska leken ska utvecklas. När man som pedagog planerar miljön är det viktigt att man har både inne och utemiljön i åtanke, det ska vara lika roligt att leka inne som ute (Granberg, 2004:78).

I (Lpfö 98, reviderad 2010:13) står det att ”förskolan ska komplettera hemmet genom att skapa bästa möjliga förutsättningar för att varje barn ska kunna utvecklas rikt och mångsidigt”. Miljön ska utgå från barns intressen och behov, alltså inte från de vuxnas. Detta för att varje enskilt barn ska få stimulering och kunna utvecklas (Granberg, 2004:76).

3.7 Sammanfattning av tidigare forskning

Sammanfattningsvis är forskarna eniga om att barn lär genom lek. Barns tidigare upplevelser och erfarenheter speglas och det dem har varit med om i verkligheten tar de med in i leken. Forskarna menar vidare att leken ska vara spontan och självvald. Den fria leken ska präglas av frihet, barn får använda sin fantasi och den ska utgå från deras egna idéer och initiativ.

Enligt forskarna är det mest väsentliga när det gäller pedagogens roll, att de ska vara närvarande och ge en känsla av trygghet till barnen. Lekmiljön ska utgå från barns intressen och det är viktigt att de ska ha inflytande och delaktighet i formandet av miljön.

4. Metod

4.1 Metodval och metoddiskussion

Vi använde oss av ostrukturerade intervjuer och detta gjorde vi för att vi ville ha specifika frågor att gå efter, samtidigt som informanten inte skulle känna sig styrd i sina svar. Metoden passade vår undersökning eftersom informanten kunde svara på ett individualiserat sätt, samt att vi som intervjuade hade möjlighet att ställa följdfrågor för att få svaren mer fördjupade och utvecklade (Stukát, 2005: 39).

När vi utförde intervjuerna ställde en av oss intervjufrågorna samtidigt som den andra förde anteckningar. Under intervjuerna använde vi oss av en diktafon. Det positiva med det var att vi spelade in hela samtalet och fick därför med alla betydelsefulla detaljer som informanten gav. Det underlättade även på så vis att vi kunde återgå till vad pedagogerna hade sagt i intervjun. Det som var negativt med att använda diktafon i vår intervju, var att en del av pedagogerna tyckte att det kändes jobbigt att deras röster skulle bli inspelade, och blev på grund av det lite nervösa vid intervjutillfället. Då var vi noga med att informera dem om forskningsetiska överväganden, som i det här fallet gällde att vi skulle skydda deras identitet genom att inte använda deras namn, samt att radera det inspelade materialet på diktafonen när vi transkriberat det.

Vi utförde intervjuerna enskilt med varje pedagog i ett avskilt rum på förskolan. Detta gjorde vi för att pedagogerna skulle få lugn och ro, och inte bli distraherade av något som kunde påverka intervjun på ett negativt sätt. Miljön som man gör intervjuerna i ska helst vara så ostörd som möjligt, och den ska även kännas trygg för både informanten och den som intervjuar (Stukát, 2010:40).

4.2 Urval

Vi intervjuade pedagoger från fyra olika avdelningar, men på samma förskola. Förskolan har totalt sex avdelningar varav två är småbarnsavdelningar. På resterande fyra är barnen 3-5 år gamla. De olika avdelningarna har inget aktivt samarbete med varandra, samtliga har individuell verksamhet. Pedagogerna som vi intervjuade var alla kvinnliga förskollärare, i olika åldrar och med varierande arbetslivserfarenhet. Två av pedagogerna arbetar på en 1-3 års avdelning. Karolina är 37 år gammal och har arbetat som förskollärare i tolv år och Stina är också 37 år gammal och har arbetat som förskollärare i fyra år. De andra två arbetar på en 3-5 års avdelning. Ella är 54 år gammal och har 30 års erfarenhet som förskollärare. Alexandra är 43 år gammal och har arbetat som förskollärare i 20 år. Förskollärarnas namn är fingerade.

Vi genomförde intervjuerna på en av våra praktikplatser. En fördel med att ha varit på en av våra praktikplatser, tror vi kan vara att informanten känner sig mer bekväm och avslappnad vid intervjun, eftersom man har en relation till varandra sedan tidigare. En nackdel kan dock vara att svaren kan bli färgade vid intervjun, på grund av att informanten anar förutbestämda svar av intervjuaren som är bekant sedan tidigare.

4.3 Etiska överväganden

När det gäller forskningsetiska överväganden har vi har skyddat pedagogernas identitet genom att inte använda deras riktiga tilltalsnamn i vår studie. Vid intervjutillfället informerade vi pedagogerna om att de kunde avbryta intervjun om de av någon anledning inte ville fortsätta. Enligt Stukát (2010:131) bör konfidentialitetskravet följas. Detta innebär att den som intervjuar måste ta hänsyn till informantens anonymitet. Stukát (2010) tar även upp informationskravet som innebär att informanten har blivit informerad om studiens syfte, att deltagandet är frivilligt samt att de när som helst har rätt att avbryta intervjun.

4.4 Genomförande

För att genomföra vår studie intervjuade vi fyra förskollärare från olika avdelningar, men på samma förskola. Innan besöket hade vi ringt till förskolan och berättat att vi skulle komma och intervjuas, och förskolläraren vi pratade med lovade att lägga en informationslapp i

personalrummet om vårt besök. På lappen skulle de som var intresserade av att ställa upp på intervjun skriva upp sig, men när vi kom till förskolan hade vi inte fått något gensvar. Vi fick gå och leta efter personal som kunde tänka sig att bli intervjuade, och när vi fick möjlighet att fråga dem själva var det fyra pedagoger som ville ställa upp.

När vi hade gått igenom vårt intervjumaterial kände vi att vi hade genomfört fyra intervjuer där vi hade fått fram det underlag som var väsentligt för vår studie, och ansåg därför inte att vi behövde göra fler. Underlaget hade ett brett spektrum och visade tydligt pedagogernas syn på den fria leken.

Efter intervjuerna sammanställde vi materialet för att se hur de olika pedagogerna såg på den fria leken i förskolan.

5. Analys och resultat

I detta kapitel har vi valt att först redogöra pedagogernas tankar om lek och sedan om fri lek. Detta gjorde vi även under intervjutillfället eftersom vi först ville veta vad de tänkte om lek i allmänhet. Efter detta gick vi in på frågor om fri lek och fick på så vis en klarare bild av hur pedagogerna såg på de olika begreppen. Därför har vi valt att lägga upp analyskapitlet på samma vis som vid intervjutillfället.

5.1 Vad är lek?

För att få igång pedagogernas tankar om fri lek, började vi med att ställa frågan om vad lek är. Något som alla pedagoger var överens om var att man lär och har roligt genom lek.

Vad är lek för mig? Ja det är, det finns många olika sorters lek ju. Asså det finns ju planerad lek, men asså, nu var det ju bara lek? Ja, men det är när man får ha roligt. Tycker jag asså. Om man leker så har man roligt (Karolina).

En intressant aspekt som Karolina tar upp är att hon gör skillnad på planerad lek och ”bara” lek. Vi tolkar detta som att hon i detta citat gör skillnad på olika sorters lekar.

Fortsättningsvis pekar pedagogerna på att det finns många olika sorters lekar och att leken kan se ut på många olika sätt, den kan både vara fri och planerad. Lek kan handla om att barn leker i grupp men även ensam. Stina menar att små barn oftast leker själv eller bredvid varandra. Inte förrän de kommer upp i ungefär 3 års åldern leker de tillsammans med andra barn.

Ella refererar till läroplanen när hon beskriver lek. Där det står att barn ska lära genom lek, det handlar om att lära och undersöka. Hur menar hon när hon säger att det är enligt henne samtidigt som hon refererar till läroplanen? Vi tolkar detta som att Ella utgår mycket från läroplanen i hennes tankar kring lek och lärande.

Alexandra säger att lek är lärande, barn lär genom lek. Hon fortsätter med att poängtera att lek är allt, det är barnens situation och där framträder deras tidigare erfarenheter och upplevelser. Detta är något som stämmer överens med Noréns (1990) teorier om att leken speglar barnets tidigare upplevelser och det barnet vet om verkligheten. Även drömmar, funderingar och önskningar framträder. Leken består av många nya moment men också traditionella lekmoment.

Sammanfattningsvis anser pedagogerna att barn har roligt och lär genom lek. Lek är att undersöka samt att låta barnen få bearbeta sina tidigare erfarenheter.

5.2 Fri lek – ett uttryck ”inom branschen”?

5.2.1 Fri lek – ett svårtolkat begrepp

Ella berättar att fri lek kan vara många saker. Det kan vara när barnen är ute på gården och leker, men det kan även vara organiserad fri lek. Hon anser att det beror lite på vad man lägger för värderingar i ordet. Genom Ellas svar tydliggörs det att tolkningen av fri lek är individuell och kan ses på olika sätt, det beror på hur begreppet förstås.

Vilka värderingar läggs egentligen i begreppet fri lek? Utifrån intervjuerna har det framkommit att en värdering som läggs i begreppet, är att fri lek anses som något flummigt. Pedagogerna menar att det är svårt att sätta ord på vad begreppet egentligen innebär. Hangaard Rasmussen (1992) menar att vuxna deltar från och till i leken under dagen och på så vis skiftar leken status. Vid organiserad lek är det pedagoger som styr men leken övergår till fri lek utan vuxnas deltagande, så fort barnen får välja själva och ta egna initiativ. Därmed får leken en annan status och ordet *fri* en innebörd. Vi tolkar detta som att fri lek och lek inte är olika former av lek, utan att det styrs av yttre omständigheter.

Alexandra poängterade att hon inte gillar begreppet fri lek eftersom det är svårt. Hon tror att många misstolkar innebörden av ordet på så vis att det förknippas med att barnen blir utelämnade, och att det inte finns någon vuxen närvarande. På grund av att ordet fri lek är ett svårtolkat begrepp, kallar hon det hellre för egen lek. På så vis är det enligt henne lättare att förstå att barnen utgår från sina egna intressen och behov, samt att begreppet får en tydligare innebörd.

5.2.2 ”Men fri lek är ju så mycket mer...”

Karolina om fri lek:

Ja, det är ju svårt, asså. Fri lek är ju ett uttryck som vi använder inom denna branschen. Där andra lätt kan missuppfatta en. Liksom fri lek, ja det är när pedagogerna står och dricker kaffe och barnen får göra precis som de vill. Men fri lek är ju så mycket mer, fri lek får barnen att utvecklas, att ehh vara kreativa, ska man säga, få fantisera och få utlopp för saker och ting och skaffa sig sociala kontakter, språkligt. Asså allting är så mycket involverat i den fria leken, så mycket chans att utveckla sina rollekar. Ofta är det ju mindre barn, som jag jobbar med nu, eller yngre barn måste man ju säga, dom uttrycker sig på ett speciellt sätt, asså deras fria lek baseras ofta på erfarenheter som de själva har haft, asså vad de ser om mamma, om mamma eller pappa står och lagar mat så ska de också laga lite mat till dem. Har de varit hos doktorn nyligen så kanske det är viktigt, ett sätt för dem att bearbeta och prata.

Karolina får med många väsentliga och betydelsefulla punkter om hur den fria leken främjar barns utveckling och lärande i sitt citat. Hon tar till exempel upp att barn får vara kreativa, får utlopp för sin fantasi, tränar sitt språk samt utvecklar sina sociala kontakter. ”Att pedagogerna står och dricker kaffe och barnen får göra precis som de vill”, kan kopplas samman med Alexandras teori om att det är många som misstolkar begreppet fri lek. Även pedagogens roll och ansvar ifrågasätts.

Stina anser att fri lek är den spontana leken. Här är det barnen som tar egna initiativ utan att en vuxen är inne och hjälper till. Det kan visst sitta en vuxen med, men utan att styra för mycket. Det är viktigt att barnen själv tar initiativ till vilken lek de ska leka. Detta är något som Knutsdotter Olofsson (2009) tar upp i sin forskning om fri lek. Hon menar också att den fria leken baseras på barnens egna initiativ.

5.2.3 Fri lek – reflekteras innebörden av ordet?

Pedagogerna anser att fri lek är ett stort och otydligt begrepp som är svårt att förstå innebörden av. Många som inte är insatta i läroplanen eller arbetar i förskolan missuppfattar lätt begreppet, eller har aldrig ens hört talas om det.

Även de som arbetar i förskolan ser och tolkar begreppet på olika sätt. När man arbetar inom förskoleverksamheten är fri lek ett ord som uppkommer dagligen, men reflekteras innebörden av ordet eller är det bara ett uttryck som används inom branschen? Efter en sammanfattning av intervjufrågorna har det framkommit att samtliga pedagoger anser att ordet fri lek är ett flummigt begrepp. På vilket sätt är det flummigt och varför? Kan det bero på att det är ett svårtolkat ord utan någon särskild definition? Under intervjuerna diskuterade vi vad fri lek egentligen betyder.

Ja, det har jag alltid undrat, det är en bra fråga och den ska man ställa för att... frågan ska man ställa i arbetslaget så att man vet vad man pratar om, vad fri lek betyder för alla, så man pratar om samma sak. Det är först då man kan utveckla det (Ella).

Ella anser att det är viktigt att frågan ställs inom arbetslaget för att alla pedagoger ska kunna arbeta efter liknande tankar och grundförutsättningar. Genom att diskutera och reflektera över begreppet fri lek, ges förhoppningsvis en gemensam definition av ordet. Hon menar att det först då kan ske en utveckling inom arbetslaget och inom den fria leken.

5.3 Hur ska pedagoger vara involverade i den fria leken?

5.3.1 ”Vi är viktiga öron och ögon”

När det gäller pedagogers roll i den fria leken är samtliga pedagoger överens om att det bör finnas vuxna involverade, på ett eller annat sätt. De menar att det är viktigt att vara närvarande och att man har ett ansvar gentemot barnen. Trots att barnen leker tillsammans utan pedagogers medverkan, så är det betydelsefullt att finnas i närheten med ett vakande öga. Granberg (2004) menar att det borde vara en självklarhet att som pedagog finnas nära till hands inom olika leksituationer på förskolan. Hon menar vidare att det är viktigt att utgå från varje barns intresse och att man som pedagog kan tolka barnens olika leksignaler.

En av intervjufrågorna till pedagogerna var om de brukar vara involverade i den fria leken, och på vilket sätt i så fall. Alexandra svarade följande: *Ja... Det är ju för att styra upp och*

bjuda in barn till leken och ge dem andra infallsvinklar. Sen är vi ju inte med alltid, utan de får ha sin egen lek. Vi är viktiga öron och ögon.

Alexandra anser att man som pedagog har en viktig roll att styra upp samt bjuda in till lek, och när det behövs nya infallsvinklar i leken är även detta den vuxnes ansvar. Att pedagoger bjuder in till lek anser även Granberg (2004) är betydelsefullt.

Ella tycker att vuxna ska vara närvarande i den fria leken på förskolan. Hon anser att pedagogerna ska dela upp sig i de olika rummen där barnen är. När vi frågade henne varför pedagoger ska vara med under den fria leken, svarade hon kort och bestämt: *Varför jag tycker det? Ja, därför annars behöver vi ju inte vara här. Då kan vi ju gå hem.*

Eftersom vi genomförde intervjuerna på en av våra praktikplatser vet vi att Ella är en engagerad förskollärare, vilket vi anser speglar ovanstående citat. Hon anser att den fria leken är en viktig del för barns utveckling och lärande, och som vuxen ska man hela tiden finnas till hands. Som pedagog är man där för barnens skull, oavsett om man aktivt deltar eller sitter bredvid och observerar.

Alexandra menar att det är viktigt att pedagoger är närvarande:

Pedagogerna är så himla viktiga, även i den egna leken som de själv har valt. Egen lek är även mycket pedagogstyrd lek. Förra veckan hade vi lekvecka där vi lekte Bro-bro-breja till exempel. och det märker man att barnen snappar upp det, och leker det själv sen. De utvecklar den leken, det är så viktigt att de får många aspekter på leken. Sen ska vi ju serva de med material och utveckla det (Alexandra).

I Alexandras citat framkommer det hur viktiga vuxna och pedagoger är för barn. Det är därför betydelsefullt att finnas till hands som förebilder, samt hjälpa till att väcka barnens tankar och intressen. Detta nämner Knutsdotter Olofsson, (2009) i sin forskning. Hon menar att det barn tidigare har hört och erfarat i leken, inte glöms bort, utan kopplas genom associationer till ord, saker och rörelser. Som pedagog kan man tydliggöra barns minne ytterligare genom att påminna dem om en tidigare lek. Fri lek, eller egen lek som Alexandra säger, är inte att barn leker själva, det krävs en närvaro och ett engagemang från pedagoger.

5.3.2 Pedagogen som handledare

Ella anser att det är betydelsefullt att leka aktivt med barnen, men även att sitta med och ”bara” observera ibland. Hon är ofta med i leken som medupptäckare, men då utan att styra eftersom det inte är organiserad eller vuxenstyrd lek. Att finnas där och ställa ledande samt öppna frågor till barnen under lekens gång, anser Ella är av stor vikt. Ytterligare en sak som hon poängterar är att pedagoger ska erbjuda barn olika typer av material.

Enligt Pramling, Samuelsson och Sheridan (2006) bör lekmaterial av olika slag finnas tillgängligt på förskolan så att barnen själv kan skapa sin lekmiljö. Det är viktigt att man som pedagog tänka på hur materialet ska användas samt hur det ska vara tillgängligt för barnen, först då skapas förutsättningar till att uttrycka olika uttrycksformer. Ellas tankar angående pedagogens roll i den fria leken stämmer överens med Niss och Söderströms (2006) forskning. De menar att pedagogen är en betydelsefull lekkamrat som ska leda barnen in i lekens värld och vara en typ av handledare.

Jag brukar erbjuda material, så att de inte bara cyklar, cyklar och cyklar. Det är jättebra att cykla, det är inte det men det kan ju vara tråkigt att sitta i sandlådan 365 dagar om året, eller hur många dagar det nu är, man är ledig helger. Ja, vad blir det, 46 veckor i sandlådan. Det kan ju bli trist...,(Ella).

Ella fortsätter med att säga att det är viktigt att man som pedagog observerar barnen i deras fria lek, att pusha på i olika riktningar utan att störa. Blir det bråk i barngruppen går hon in för att hjälpa barnen att lösa problemet. Hon menar att om det finns vuxna människor som inte klarar av att lösa sina problem, hur ska då två- eller treåringar kunna göra det? Ella avslutar med att säga att det är där man börjar fredsarbetet, genom att lösa problem och konflikter när barnen är små.

Stina brukar alltid vara involverad i den fria leken. Antingen sitter hon med i rummet, eller befinner sig precis utanför. När dem är små måste man vara med och se efter så att det inte händer något när de leker tillsammans. Börjar barnen bråka med varandra är det hennes ansvar att gå in och styra upp, så att de kan fortsätta att leka. Stina fortsätter med att säga att som vuxen kan man även störa barnen i deras fria lek. Hon menar att när man som pedagog bjuds in till lek, särskilt med äldre barn, kan det lätt bli att fokus hamnar på pedagogen och

därmed blir barnen störda. Men stör man verkligen barnen i deras fria lek om de själva bjuder in till den? Kan inte de yngre barnen bli störda?

Enligt Niss och Söderström (2006) är det pedagogens uppgift att styra upp olika leksituationer där det uppstår problem, som till exempel bråk eller andra störningsmoment. Det är då viktigt att ta hänsyn till vilka barn som deltar och vilken lek de leker.

Karolina säger att hon är involverad i den fria leken, på ett eller annat sätt. Antingen leker hon aktivt med barnen, eller så är hon med för att observera och se hur den fria leken utvecklas. Även barnen utvecklas och det är något som Karolina anser är väldigt intressant att följa från termin till termin. Hon avslutar med att säga:

Jag anser att en pedagog bör vara med om det bara blir konflikter hela tiden eller om de inte får igång någon lek, men man kan också ha det så att man hjälper dem att komma igång men att man på ett fint sätt drar sig ur och låter dem leka vidare. Men då får man alltid finnas tillhands ändå för att kunna hjälpa dem om de behöver.

Pedagogerna nämner att det är viktigt att hela tiden finnas nära till hands i barnens fria lek. Även om de inte alltid är aktiva i den fria leken anser de att det är nödvändigt att sitta med för att vägleda barnen om det behövs. Att ställa ledande och öppna frågor samt hjälpa till att lösa olika typer av problem som uppkommer, är också en betydelsefull uppgift som pedagogerna anser att de har. Enligt Niss och Söderström (2006) är trygghet den viktigaste egenskapen som ska förmedlas i den fria leken. De menar för att barn ska känna sig trygga är grunden till detta att pedagogerna är trygga i sig själv. Detta är ingenting som pedagogerna nämner konkret, men indirekt kan vi tolka att trygghet förmedlas genom att de är närvarande och finns till hands.

5.4 Vad kan hindra barns fria lek?

Alla pedagoger var överens om att det som kan hindra den fria leken, är om barnen på något vis bli störda. Två av pedagogerna menade att ett hinder kan vara när vuxna inte är närvarande. De ansåg att när barnen leker måste de kunna be om material samt bli inspirerade för att utvidga den fria leken. Ella menar att barn inte själva tar initiativ till att till exempel gå och hämta stafflier när de ska måla, om en vuxen inte har introducerat och erbjudit dem detta.

Alexandra såg frånvaro av personal som ett stort hinder, hon anser att det är viktigt att det ska finnas pedagoger närvarande hela tiden under den fria leken.

Det behöver inte sitta någon vuxen med i rummet där barnen leker, men det är betydelsefullt om det sitter någon utanför dörren som kan hålla ett öga på dem. Karolina och Stina ansåg att det som hindrar den fria leken mest är när vuxna går in och stör. Karolina sa följande när vi diskuterade den fria lekens hinder: *Jag tycker att ger man dem utrymme till fri lek, så låt dem hålla på ett tag. Asså att inte avbryta för mycket.*

Karolina pratade även om att det inte finns tillräckligt med tid för barnen att leka. Hon menade att barn blir avbrutna av vuxna på grund av rutiner som finns på förskolan. Detta kan tillslut leda till att de inte vill starta upp nya lekar. Barnen känner att det inte är givande eftersom de vet att dem ändå blir avbrutna jämnt och ständigt.

Pramling, Samuelsson och Sheridan (2006) menar att det är viktigt att ge barn tid till att skapa och leka utan att man som pedagog går in och stör. Detta för att barnen i lugn och ro ska få slutföra det dem ägnar sig åt. Stinas syn på vad som hindrar den fria leken handlade om att vuxna ibland måste gå in och styra upp olika situationer. Hon nämnde problematiken med barn som leker i för stora grupper. Hon anser att det är nödvändigt att som vuxen gå in och bryta då, eftersom det ofta blir stökigt när för många barn leker i ett och samma rum utan en vuxens närvaro. Av detta uppkom ännu ett problem eftersom de på avdelningen jobbar efter att alla barn ska få vara med och inte känna sig utanför. Det är en svår balans att låta alla vara med så att ingen ska känna sig utanför, samtidigt som de anser att det inte bör vara för många barn som leker i samma rum.

Sammanfattningsvis är det som kan hindra den fria leken strukturer, regler och rutiner på förskolan. Utifrån detta tänker vi att det är pedagogerna som har ansvar för att dagliga strukturer, regler och rutiner följs så att det inte uppkommer hinder i den fria leken.

5.5 Möjligheter med den fria leken

När vi ställde intervjufrågan till Karolina om den fria lekens möjligheter, refererade hon till sitt tidigare svar om syftet med fri lek. Hon menade att om det finns ett syfte finns det även möjligheter. Möjligheterna hon såg var att barnen utvecklas i sin egen takt, erfarenheter

bearbetas, de lär sig lekens regler, får sociala kontakter, blir kreativa, utvecklar sin fantasi, sitt språk samt sina rollekar. Karolina tar upp vad barn utvecklar och lär sig i den fria leken.

Detta stämmer överens om vad Knutsdotter Olofsson (1992) tar upp om lek. Hon pekar på att lek har stor betydelse för barns lärande och utveckling. Det berör både deras tankeutveckling, känsloutveckling, språkutveckling och den sociala samvaron. Även påhittighet, kreativitet och fantasi stimuleras. Det framgår tydligt att det som Karolina säger om utveckling och lärande i den fria leken, stämmer överens med Knutsdotter Olofssons forskning om lärande och utveckling i leken. Detta visar alltså på att fri lek är en sorts lek, eftersom barn utvecklar och lär sig samma saker i lek som i fri lek.

Ella hade en annan teori om vilka möjligheter det finns med den fria leken:

Ja, man kan utveckla den på många olika sätt. Jag skulle vilja ändra gården... Det ska finnas material där barnen själva kan ta för sig, det ska vara som en buffé. Det behöver inte vara inköpt material eller färdigpaketerat utan lite mer åt Waldorf hållet, att skapa utifrån berikat material.

Ella menar att genom att barn och vuxna utvecklar den fria leken på olika sätt, skapas möjligheter för barnen. Att det finns en ”buffé” med berikat material gör att de fritt kan välja lekar samt lekmaterial. Materialet som används på förskolan behöver inte vara inköpt utan det går att skapa möjligheter genom fantasi och kreativitet. Enligt Granberg (2004) bör det finnas material på förskolan som lockar barn till att utforska och undersöka.

5.6 Barn lär och utvecklas på alla plan genom fri lek

Det som framkom av pedagogerna var att barn lär och utvecklas på alla plan genom fri lek. De stödjer varandra i den fria leken och på så vis utvecklas de både tillsammans och individuellt. Alexandra anser att kopplingen mellan fri lek, lärande och utveckling pågår hela tiden i förskoleverksamheten. Hon berättade att de till exempel arbetar mycket med språket och att benämna rätt begrepp. När barnen leker finns pedagogerna närvarande för att stödja dem i deras lärande och utveckling. Karolina menar också att lärande och utveckling är ett resultat av den fria leken. Den största kopplingen hon ser är det sociala samspelet. Ella anser att om man som pedagog inte ser kopplingen mellan fri lek, lärande och utveckling, är man en

dålig pedagog: *Det står klart och tydligt i läroplanen. Det är ju vårt styrdokument, så det ska man ju veta. Vet man inte det så...*

Ella hänvisar till läroplanen, men i den står det ingenting om fri lek. Däremot står det ett fåtal meningar om lek. Drar Ella kopplingar mellan lek och fri lek? Hon tänker kanske på riktlinjer vad gäller barns rätt till inflytande över verksamheten samt att varje barn ska bli sedd för den man är.

6. Slutsats

Samtliga pedagoger berättar att fri lek är en stor del av förskoleverksamheten på alla avdelningarna. Barnen leker fritt inne i de olika rummen samt ute på gården, både på förmiddagen och eftermiddagen. Enligt Granberg (2004) är det viktigt att man som pedagog noga planerar miljön på förskolan. Det ska vara lika lockande och roligt att leka inne som ute. Pramling, Samuelsson och Sheridan (2006) menar att genom att skapa rum som lockar barn till olika leksituationer underlättas, utmanas och stimuleras deras lärande. En dag på förskolan präglas i det stora hela av fri lek, förutom vid rutiner som till exempel samling och måltider. Undantaget är på 3-5 års avdelningen där Ella arbetar. På förmiddagen har de vuxenstyrda aktiviteter som utgår från barnens intressen.

En sammanfattning av vad pedagogerna anser om syftet med den fria leken är att barnen lär sig att ta hänsyn, bearbetar sina erfarenheter, utvecklar sin identitet, blir trygga och skapar kommunikation samt lär sig det sociala samspelet. En intressant aspekt från intervjuaterialet är att endast en av pedagogerna nämnde att syftet med den fria leken inte diskuterats i arbetslaget. Är syftet med den fria leken något man pratar om i förskolan?

Ella om syftet med fri lek:

Oj... vi har inte pratat om det. Men utifrån mig... Det är bra med fri lek, rollekar och fantasilekar. Att utvecklas i sin egen lek, bearbeta, det är jätteviktigt. Det är väldigt mycket vuxenstyrt idag, de måste leka utan översyn av vuxna, det är deras sätt att bearbeta.

Av intervjuerna har det framkommit att pedagogerna har många liknande tankar kring den fria leken i förskolan. Samtliga är överens om att barn har roligt och lär genom fri lek. De anser att det är viktigt och att den ska präglade den dagliga förskoleverksamheten. Oavsett vilken avdelning pedagogerna arbetar på, nämner alla fyra att den fria leken förekommer i de olika rummen inomhus, samt ute på gården. Pedagogernas roll i den fria leken är något de alla är överens om. De menar på att man som pedagog bör vara närvarande samt involverad på ett eller annat sätt, det kan vara genom observation men även att aktivt delta. Att finnas till hands

för att bjuda in till lek, erbjuda material, styra upp om det behövs och observera är betydelsefullt enligt dem.

Pedagogerna nämner att barn utvecklas inom olika områden i den fria leken, de bearbetar sina tidigare upplevelser, lär sig känna trygghet samt tränar samspel och kommunikation. På vår intervjufråga om vad som egentligen menas med fri lek, svarade samtliga att det är när barnen väljer själva och tar egna initiativ. Slutligen anser pedagogerna att fri lek är ett stort och flummigt begrepp som endast används inom förskolan.

7. Slutdiskussion

Innan vi började skriva vår studie om fri lek, såg vi på begreppet som en självklarhet inom förskoleverksamheten. Utifrån erfarenheter från vår verksamhetsförlagda tid på förskola, är fri lek ett begrepp som används dagligen men utan reflektion av innebörden. Att reflektera över begreppet samt dess innebörd inom arbetslaget, anser vi är betydelsefullt. Detta för att alla pedagoger ska arbeta efter samma förutsättningar och mål. Vi anser att den fria leken inte behöver vara en del av den dagliga verksamheten om arbetslaget inte har någon särskild tanke bakom den. Anledningen till varför man har fri lek på förskolan bör vara genomtänkt eftersom den ska gynna barns utveckling och lärande.

Karolina nämnde att fri lek lätt kan missuppfattas av utomstående, på så vis att de tror att pedagogerna står och dricker kaffe och barnen får göra precis vad de vill. Men liksom den fria leken är betydelsefull för barnen, anser vi att den även är en viktig del för pedagogerna. Vi menar att den fria leken ger pedagogerna mer utrymme och möjlighet till att dokumentera samt reflektera över vad barnen gör. Av tidigare erfarenheter från vår verksamhetsförlagda tid har vi erfarat att pedagoger ofta anser att det finns för lite tid till dokumentation och reflektion. Vi menar att pedagogerna då får tillfälle till detta under barnens fria lek.

Innan vi började vår studie hade vi inte någon speciell definition på begreppet fri lek. Nu i efterhand anser vi att fri lek är viktigt och ska vara en del av den dagliga förskoleverksamheten. Utifrån forskning och intervjuer har det framkommit att den fria leken gynnar barns utveckling och lärande på många olika plan. Detta var något som vi inte hade reflekterat över innan vi började med vår studie. Ordet fri lek var för oss ett begrepp som bara ”fanns där” utan någon vidare baktanke, men efter vår studie har vi sett begreppet på ett helt nytt sätt. När vi kommer ut i verksamheten kommer vi att sträva efter att hela tiden tänka och reflektera över *vad*, *hur* och *varför* fri lek ska finnas i förskolan.

När det gäller våra frågeställningar anser vi att samtliga har blivit besvarade och redovisade av pedagogerna. Vi hade inte förväntat oss några särskilda svar genom intervjuerna, eftersom vi själva inte hade någon särskild definition på den fria leken från början. Pedagogernas syn på den fria leken var förhållandevis lik. Samtliga var överens om att det är när barn tar egna

initiativ till lek, men att en vuxen alltid ska finnas nära till hands samt engagera sig för vad barnen gör.

Att begreppet fri lek är flummigt var ytterligare en gemensam teori som pedagogerna hade. De menade på att det är ett begrepp som endast används inom förskolebranschen och att folk i allmänhet inte vet vad det innebär.

Nu i efterhand har det framkommit att våra tankar om fri lek har påverkats av pedagogernas intervjusvar. Från att vi inte har haft några direkta tankar och funderingar sedan tidigare, har det nu väckts en hel del nya. Den största tanken som väcktes hos oss var varför det inte står mer om fri lek i litteraturen, när den präglar större delen av den dagliga verksamheten i förskolan. Tanken väcktes när vi började sökandet av litteratur, då vi upptäckte att det var svårt att hitta forskning om fri lek. Det står mestadels om lek i litteraturen, men utifrån våra intervjusvar har vi kunnat koppla att lek och fri lek har många likheter och går in i vartannat. I läroplanen för förskolan står det ett fåtal meningar om lek, men däremot inget om fri lek. Vi har ställt oss frågan varför det inte står något om fri lek i läroplanen när det präglar en stor del av verksamheten i förskolan. Detta beror kanske på att lek och fri lek, precis som i forskning, har många likheter och går in i vartannat?

Att fri lek är viktigt och meningsfullt i förskolan är något som vi har lärt oss genom vår studie. Det har framkommit att fri lek har stor betydelse för barns lärande och utveckling och att det är en viktig del av verksamheten, både för barn och pedagoger. Detta har gett oss en klarare bild av och motivation till varför fri lek ska vara en del av den dagliga verksamheten i förskolan.

7.1 Metoddiskussion

Det vi kunde gjort annorlunda i vår studie är våra intervjuer. När vi transkriberade och gick igenom vårt intervjumaterial, lade vi märke till att vi inte hade ställt tillräckligt med följdfrågor. Svaren från intervjuerna hade förmodligen kunnat utvecklas mer genom fler följdfrågor. Detta var inget vi tänkte på under intervjuerna, men när vi sedan gick igenom materialet såg vi många passande följdfrågor som vi hade kunnat använda oss av. Att intervjua är svårare än vad vi trodde det skulle vara. Vi märkte att det krävs stor förberedelse, samt att man är säker på sig själv i sin roll som intervjuare. Spontanitet är även något som vi anser krävs, då detta kan bidra till att den som intervjuar kan se vilka följdfrågor som är passande i

sammanhanget. En vidare studie inom detta område hade kunnat vara att gå in på djupet och reda ut begreppet fri lek och vad det egentligen innebär. Eftersom det inte finns mycket tidigare forskning om fri lek i litteraturen, anser vi att en vidare studie bör göras med hjälp av egen dokumentation av den fria leken, under en längre period på olika förskolor. På så vis blir det en egen forskning kring fri lek som möjligtvis kan ge en klarare bild av fenomenet.

8. Referenser

- Asplund Carlsson, Maj & Pramling Samuelsson, Ingrid (2003). *Det lekande lärande barnet*. Stockholm: Liber AB
- Björkman, Karin (1998). Lekens väsen är en skön konst. *Lek – metoder och goda idéer, nr.2, temaserie från tidningen förskolan, Lärarförbundets förlag, Trelleborg*.
- Ekelund, Gabriella & Sveriges Utbildningsradio AB (2009). *Barnet och leken*. Stockholm: Elanders
- Granberg, Ann (2004). *Småbarnslek - en livsnödvändighet*. Stockholm: Liber AB
- Hangaard Rasmussen, Torben (1992). *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1992). *I lekens värld*. Arlöv: Almqvist & Wiksell Förlag AB
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1996). *De små mästarna – Om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HLS Förlag
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2009). Vad lär barn när de leker? I Harvard Åsa & Jensen Mikael (red.) *Leka för att lära – utveckling, kognition och kultur* (s. 75-92). Lund: Studentlitteratur AB
- Lindqvist, Gunilla (1996). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur
- Löfdahl, Annica (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar – mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur
- Norén Björn, Eva (1990). *Våga satsa på leken*. Arlöv: Berlings, Liber AB
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2006). *Lärandets grogrund*. Danmark: Narayana Press
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB
- Søbstad, Frode (2007). *Glädje och humor i förskolan*. Stockholm: Liber AB
- Ärlemalm, Hagsér Eva (2008). Skogen som pedagogisk praktik ur ett genusperspektiv. I Sandberg Anette (red.) *Miljöer för lek, lärande och samspel* (s. 107-136). Polen: Studentlitteratur

9. Bilaga

9.1 Intervjufrågor till pedagogerna

- Vad är lek för dig?
- Vad är fri lek?
- Hur mycket leker barnen fritt på er avdelning?
- Har ni något särskilt syfte med den fria leken på er avdelning?
- Ser du någon koppling mellan lek, lärande och utveckling?
- Anser du att det finns några särskilda möjligheter med den fria leken?
- Anser du att det finns några särskilda hinder med den fria leken?
- Brukar du vara involverad i den fria leken? På vilket vis?
- Vad menar vi egentligen när vi säger fri lek?